

YUGOSLAVYA

GÜNLÜĞÜ

ilhan berk

ÜSKÜP

19 Nisan 1969

Üsküp'de Necati Zekeriya karşıladı beni. Dört gündür ilk kez Türkçe bir sözcük: **Merhaba**. Bavulu otele bırakıp çıktım. Hava güneşli. Vardar boyunca yürüyorum. Vardar çamur gibi akıyor. Keyifsiz ve pis. Bir dükkânda uzun, beyaz ekmeğe gördüm, ama dokunamadım, baktım öyle. Bir mağazaya girdim: Nanhaeh. Giyim eşyaları satılıyor: Ayakkabılar, giysiler, çamaşırlar. Hepsi sıradan şeyler. Bu da doğal diye düşünüyorum. Halkın çoğunluğunun gittiği bir mağaza olduğu kolaylıkla anlaşılıyor: Köylüler, işçiler, küçük esnaf her yanım. Erkek elbiseleri 130 - 580 dinar. Bir halı 780 dinar. Pardesüler 313 dinar. Kapıdan çıkarken kimsenin olmayışını seviyorum. Bir sokak beni birdenbire bir çarşıya çıkardı. Bir Anadolu çarşısındayım sanki. Burasının eski Üsküp olduğunu sonradan anladım. Bir İstanbul, bir İzmir, Ankara çarşısından çok, Kayseri ya da Konya çarşılarını andırıyor. Dükkânlar, insanlar sanki Konya'dan kalkıp buraya gelmişler. Sokak boyunca gidiyorum: Bakırcılar, leblebiciler, hırdavatçılar, manifaturacılar, berberler, bileyciler, Eski Üsküp eskisi gibi kalmışa benziyor. Benim için hiç bir ilginç yönü yok. Nedeni de eski olmak yeteneği yok, turistik bir eskilik akıyor üstünden. Böylece de saklanacağını, bozulmuyacağını duyunca bu düşüncem daha da pekleşti. Yeni Üsküp Vardar'ın karşı yakası. Yüksek, gökdeleni yapılar. Hiçbirinin bir özelliği yok. Bir dikdörtgenler ormanı, o kadar. Üsküp'ü bir büyü gibi saklıyordum kafamda. Hiçbir büyü olmadığını ilk anda duydum ve üzüldüm. Eski Üsküp'ün içinde yeni yapıların Üsküp'ü bir kışla görünümü çiziyor. Belgrat'da bu yapıları her yerde görüyorsunuz. Anlamsız, kötü yapılar. Bir başka sokağa sapıyorum. Bir minare, tepesi yok. Ama bu görünüm hiçbir şeyi değiştirmiyor: Minare olması yetiyor. İnsanlar bizim çoğunluğumuzun insanları. Yanlarına rahatça sokulabileceğimizi; birlikte yürüyebileceğimizi, konuşacağımızı, birbirimize yol soracağımızı düşündürüyor bana. Dillerimizin

dışında hiçbir yabancılığımız olamazmış gibi görünüyor. Buna ne seviniyorum ne yeriniyorum. İlgisiz, yanları sıra yürüyorum.

Öğleden sonra

Hasan Mercan'la. Bir ozan yüzü. Bir şiirini birlikte okuyoruz:

Tut
ki gelsin sokaklar
sokak sokak
el ele.

Şiirinin bu bölümünü sevdiğimi söylüyorum. Bu dili, bu yapıyı nasıl kazandığını soruyorum. Üsküp yöresindeki üç Türk köyünden söz ediyor. Dilleri bozulmamış, ilkel üç köyde böyle konuşulduğunu söylüyor. Çıkıp eski Üsküp'te bir köftecine gidiyoruz. Domates, köfte, bir de erik rakısı ısmarlıyoruz, çok güzel bir yer, ve ucuz. Birden Üsküp gözümde güzelleşiyor.

Bir kitapçının önünde duruyoruz. Hasan Mercan bir kitabını alıyor. Bir şiir kitabı ve Türkçe. Vitrindeki kitaplar : Balzac, Gogol, Voltaire, Puşkin. Üsküp'ün en büyük caddesi, Mareşal Tito caddesinde dolaşıyorum. Bir büyük kent caddesi ve hiçbir özelliği yok. Kaleye çıkıyorum sonra : bir yıkıntı. Bütün Üsküp bir yangından çıkmışa benziyor. Boşluklar, boşluklar. Sonra da eski ve yeni birlikte yaşamaya çalışıyor. Yaşayabildiğince. Belgrat, Zagreb, öteki kentlerin yanında Üsküp'ün bir yana atılmışlığı var. Yersarsıntısından çıktığı için mi? Ama daha çok bir savaştan çıkmışa benziyor.

Necati Zekeriya, Hasan Mercan, Nusret Dişo, daha birkaç ozan ve yazarla Türkiye'den uzak Türkçe yazmanın gücünden söz ediyorum. Büyük bir ozan olmanın gücünü belirtmek istiyorum. Akşamadek Makedonca, ya da öbür Yugoslav dillerini konuşup sonra da Türkçe yazmak, okumak benim için olanaksız gibi görünüyor, diyorum. Umutsuzluğumu aşılama istiyorum. Hepsi korkunç üzüyorlar. Bana karşı çıkıyorlar. Necati Zekeriya Türkiye'de konuşulan, yazılan dilin dışında, onun olanaklarını değiştiren, zenginleştiren bir dil bile koyduklarını söylüyor. Bunu yazdıklarında göremediğimi söylüyorum. Bu onları daha da üzüyor. Yugoslavya'da yaşayıp bir Yugoslav-Türk ozanı olmak o kadar güç görünmüyor hiçbirine. Türkiye'deki yayın hayatını izleyemediklerini görüyorum, bunu da açıkça söylüyorum. Bir azınlık dili sorunu çıkıyor ortaya konuşmamız sonucu. Büyük bir ozan olmanın (anadilin dışında) çok zor olduğu üzerinde direniyorum. Sonra da bu sorunu Blaje Koneski (Bilim - sanat Akademisi Başkanı, ozan ve dilci) ile konuşuyorum. Yazıkki benim görüşümü tutuyor, bunada sevinmiyorum, üzülmüyorum. Şimdilik Türkçe yazıp, bununla rahatça yaşamalarına seviniyorum.

20 Nisan 1969

Sabah. Uyanır uyanmaz Vardar'a baktım. Deli, pis akıyor. Vardar hiç mi durulmaz? Akşam Tito caddesine çıktım Hasan Mercan'la. Büyük bir

kuyruk gidip geliyor. Hasan'a nedir? diye sordum. Sevgililer kuyruğuymuş. Herkes sevdiğini alıp akşamları bu kuyruğa giriyor, aşağı yukarı dolaşiyor. Bunun tersi de oluyor : kuyruksa sevgili buluyorsunuz. Hasan'la kuyruğa giriyorum, uzun zaman dolaşıyoruz. Sonra Hasan beni bir yeraltı meyhanesine götürüyor. Balık ve şarap var yalnız. Bir küçük şişe şarap, balık hepsi 8 dinar, çok ucuz. Çok da güzel bir yer. Duvarda Tito'nun resmi (Tito çıkıp dolaşmıyor mu ki? Dolassa her yerde resmini görmekten sıkılırdı sanırım.

Vardar boyunca yürüyorum yine. Üsküp'de buyruğunu Vardar sürdürüyor : önünüzde her yerde o çıkıyor. Onun için olacak, kentin yöneticisine eski çağda bir iskân halkı Vardar kıyısına göçetmek istediğini söyleyince, yönetici haklı olarak : **Vardar'a sorun!** demiş.

Türk - Arnavut Tiyatrosunda. Tome Arsovski'nin bir güldürüsü : Cümbüş oyunu. Necati Zekeriya çevirmiş, dilinde batan bir şey yok. İyi de oynanıyor. Lütfi Seyfullah ile Ramazan Mahmut'un oyunlarını sevdim. İyi de bir rejisi : Dimitri Osmanlı.

Vodno : Üsküp'ü gören bir tepe. Öğle yemeği : Köfte, rakı, cacık.

İlhami Emin'le. İlhami Emin Sırpçada, Sırp dilinde de tanınan bir Türk ozanı. Her iki dilde de yazıyor. Öğrenimini Slav dillerinde yapmış. Türk şiirini yakından izliyor. Radyo'da Türk şiiri üzerine bir konuşma yaptım. Kendi şiirlerimden okudum. Radyo evinden İlhami Emin'le daha bir sıkılmış çıktım.

Bir mağazaya girdim, bir krem, iki küçük kolonya, bir kahve fincanı aldım. Yugoslavya'da hiçbir şey doruklaşmıyor. Orta bir güzellik ağır basıyor her şeyde. Çoğunluğu düşününce bunu seviyorum: Bir halk güzelliği. Sivri hiçbir şey yok. Güzellik sokağa çıkmış, kuruntusuz ve sade.

Komisyon üyeleriyle yemek. (Yugoslavya'da her cumhuriyetin kültür işleriyle ilgili bir komisyonu var. Bir devlet kurumu) Komisyon Başkanı Vlado Maleski. Bir romancı, bana iki romanının konusunu anlattı, ilginç bir romancı olduğu kanısına vardım. Sefirlik yapmış, uzun zaman yabancı ülkelerde kalmış. Babacan bir insan. Ante Popovski, ozan. Fransızcaya çevrilmiş bir şiirini, bir de Necati Zekeriya'nın çevirdiği şiirini okudum. Çok ozanlarını seviyor. Şiir üzerinde konuşuyoruz. Popovski doktor, ama kendini şiire vermiş. Yemek azınlıkların dili sorunu üzerinde döndü. Yugoslavya'da çok yenip içiliyor. İki baş yemek hemen hemen her sofrada var. Sekiz kişiydik ortaya belki bir koyun geldi. Bir buda yakın bir eti benim önüme koydular. Epeycesini yedim. Ve hepsi hiçbir şey yemediğimi söylediler.

Mateya Matevski ile. Makedonyalı ozanlardan Matevski, radyo ve televizyon Genel Müdürü. **Ot** adlı şiiri'ni sevdim, sessiz, derinlerde akan bir su şiiri. Bağırmanın, gün ışığıyla sessiz. Breton'u, René Char'ı seviyor. Doğaya karşı büyük bir sevgisi var, çoğu şiirleri de doğa üstüne. Doğaya anlayışı ilginç.

Aço Sapov ile. Tanınmış Makedonyalı ozanlardan, Şapov. Hamlet'i, Le Cideli çevirmiş. Yedi şiir kitabı yayımlanmış, Kniga yayınevini yönetiyor. Bütün Makedonyalı yazarlar gibi onun da hemen hemen vakti yok. Karınlarını yayın işlerinde, radyo, televizyonda çalışarak doyuyorlar.

Televizyon evinde. Yüzlerce mumluk lâmbalar tuttular yüzüme. Televizyon evinden bir ağır işçi gibi çıktım.

St. Pantelejmon manastırı. Küçük, karanlık bir manastır. Ağaç oymalar, ağaç işler. Bir XII. yüzyıl yapısı. Küçüklüğünü, karanlıklığını sevdim.

21 Nisan 1969

Yugoslavya'da ete tapılıyor. Her yerde, et, et. Hemen hemen meyve, sebze yenmiyor. Listede çeşitli et yemekleri hep. Kızartma çoğunlukta. Sulu bir yemeğe pek rastlamadım. Bir tepeden Üsküp'e bakıyorum. Tepeden Üsküp güzel. İçine girince bir anlamı yok. Vardar'da tepeden bakınca güzel.

Üsküp Resim Müzesi. En çok freskler önünde duruyorum. Slav freskleri. Hiçbir müzede böylesine bol fresk görmedim. Özellikle XIII., XIV. yüzyıl fresklerini sevdim. Okri'nin ilk fresk ustalarının resimleriyle dolu müze.

Sesler. Üsküp'de Türkçe çıkan bir edebiyat dergisi. Necati Zekeriya'nın bir şiirini okudum, sevdim. Bir kamyon şoförüyle konuşuyorum. Ayda 1000 dinar alıyor. Üç çocuklu, karısı çalışmıyor. Kirada oturuyor, kira olarak 80 dinar veriyor. Ev iki odalı, banyolu imiş. Üç odalı, yeni bir eve geçeceğini söylüyor : 150 dinar. Bankadan aldığı krediyle ev eşyasını düzmüş, sıkıntısı olmadığını söylüyor. Makedonyada aydınların eline 1500 dinar geçiyor ayda. Necati Zekeriya'nın eline de 1500 dinar geçiyor. İyi bir para. 10 köfte, ekmek 3 dinar çünkü. Et ucuz genellikle.

İdadiye Parkı. Uzun, güzel bir park, 7 kilometre.

Karpoş. Baştanbaşa yeni bir kent. Kiralar 150 - 200. Küçük bir gökdelenler semti. Küçük dairelerin kirası: 110 dinar.

22 Nisan 1969

Tefeyyüz Okulu. (Sekiz yıllık bir ilkokul). Üç Türkçe öğretim yapılan sınıfa girdim Bir çok çocuklar Türkçe şiirler okudu. Kimi çocuklara okuma kitaplarından parçalar okuttum. İyi bir eğitim gördükleri kanısını uyandırıyorlar. Okuma kitaplarını inceledim. Yugoslav devrimini amaç tutan parçalardı hep. Bundan daha da doğal bir şey olamazdı ama Türkçe okuma parçalarının dilleri, işlenen konular ağır göründü bana. Ayrıca türkçe yanırları vardı, incelediğim parçalarda. Yine okunan şiirler çocukların yaşlarına göre değilmiş gibi göründü. III. sınıfta ezberden iki çocuk iki şiir okudu. Faşizm yeriliyordu, ama çocukların bundan bir şey anladıklarını sanmıyorum. Okuma parçalarının konuları da yaşlarına göre yine ağırdı. Bizim Dışişleri Bakanı Üsküp'ü, Tefeyyüz okulunu,

YUGOSLAVYA GÜNLÜĞÜ

ilhan berk

BELGRAT

24 Nisan 1969

Belgrat'ı bu üçüncü görüşüm. 5'de uyandım, hemen de sokağa çıktım, Jedan Smer (bunun bir sokak adı olmadığını, tek yön demek olduğunu sonra öğrendim) baştanbaşa özel arabalar dolu. Gazeteciler bir yana, açık hiçbir yer yok. Ama otobüsler işliyor. Heryerde elektrikler yanıyor. Ama aydınlık saat 5'de Belgrat. Bir tabela : Centar Grada. Büyük süssüz, uzun bir köprüden Tuna'ya bakıyorum. Duru. Hiçbir kıvıltı yok. Uzakta bir gökdelen diklemesine suya düşüyor. Tuna kıyısında vapurlar, motorlar, kayıklar duruyor. Ama kimse görünmüyor. Köprüden boyuna taşıtlar geçiyor. Belgrat'ın neresindeyim? Bilmiyorum. Yoldan geçen birine istasyonu sordum. Hiçbirşey anlamadı. Üç dilde de anlamadı. İşi işarete döktüm, nafile. Köprüyü bırakıp caddelere sapıyorum. Bir cadde : Vulkanzer. Belgrat'da eski diye birşey yok hemen hemen. Birden Belgrat'ın en eski bir semtinde oturduğumu Ortodoks Katedralini görünce anladım. Bir XIX. yüzyıl semti. Belgrat'ın en güzel sokakları da burada. Khez Cnme Mapkobnha'ya, en güzel bir sokak diye bakıyorum. Böyle birdenbire güzel bir sokakta olduğuma sevindim. Bir zaman sıkılmam artık. Hep eski yapılar, eski olabildikleri kadar eski. Ortodoks Katedralinin saati altıya çeyrek var. Yalın bir yapı. Kubbeli, kemerli taştan, bir barok. Beş işçi birinin elinde küçük bir radyo durmuşlar konuşuyorlar, radyo çalışıyor. Yazık güzelim sokağı bir cadde kesti. Anlamsız ve hiçbir güzelliği olmayan bir cadde. Küçük, merdivenli ve Tuna'ya inen bir sokağa saptım. Sokağı iniyorum. Belki de Sava'ya. Halâ duruk Tuna ve anlamsız. Sıkıldım, otele döndüm.

25 Nisan 1969

Park. Birden önüme çıkan bu parka bayıldım. Belki ilk kez ben parkı uyandırıyorum. Ağaçlar, kuşlar, çimenler ve ben. Parkın çeşmesini açtım. Açık bırakarak da yürüdüm. Suyu mu uyandırdım? Parkda elimde kalem, defter dolaşıyorum. Park bir müzeye çıktı. Voini Müze. Bütün sevincimi yitirdim. İlk sokağa vurdum : Mihaila. Sevincim arttı. Güzel bir sokak Mihaila. Bakıyorum: çokdan uyanmış hali var sokağın. Devimli. Ne yeni ne eski. Bir adam elimde defter kalemle dolaşan bana bakıyor. Mihaila'yı Pariska kesiyor.

Saat 6.30 her yer açıldı. Küçük bir meyhaneye girdim bir erik rakısı söyledim. Rakıyı yudumluyorum. Beş kişiyiz, ikisi kadın. Hiçkimse konuşmuyor. Hepimiz düşünüyoruz. Üç işçi daha geldi birer rakı söylediler, bir yudumda da içip gittiler.

Beş zarf aldım, beş mektup yazdım.

Otele bir başka yoldan döneyim dedim önüme pazar çıktık : Zaneni Venac. Bayılırim pazarlara. Dolaşıyorum. İki Deveci elması aldım, sulu ve sarı. Yiyerek pazarı dolaşıyorum. Yapısı oldukça eski bir yapı pazarın ve civil civil.

Öğleden sonra

Vasko Popa ile. Yugoslav şiiri benim için Vasko Popa ile Oskar Davitçyo. Oskar Davitçyo'nun yazık ki pek az şiiri çevrildiği için daha çok Vasko Popa'yı tanıyorum. Yugoslav ozanları içinde en ünlüsü de o. Segers yayınlarından **Rends-moi mes chiffons** 1959 da çıktı. Yenileyin de Penguin'lerden Selected Poems'leri çıktı. Popa odasına aldı beni. Bulvara bakan güzel, küçük ve lüks bir oda. Ufacık pırıl pırıl bir masa. Bunun üstünde mi yazıyorsunuz? diye sordum. Evet, dedi. Popa, Michaux, Char, Ponge çizgisinde yazan bir ozan. Şiirleri kaba anlamda toplumsal değil. Bir iç dünya şiiri. Partiyle de ilgili değil. Oskar Davitçyo gibi ozanların partiye bağlanmalarını, siyasal görüşlerinin, şiirlerine vurmasını doğrulamıyor. Kısaca güdümlü şiirden yana değil. Nâzım Hikmet'i Sırpçaya ilk Popa çevirmiş, tanışmışlar da. Makinelerin evreni ilgilendiriyor Popa'yı. Ama soyut bir evren bu. Şimdi de kentler üstüne bir kitaplık şiir yazmayı düşündüğünü söyledi. Dergilerde yayımlamıyor pek. Bir yayınevinde çalışıyor. Odasına çekilmiş bir ozan gibi geldiği için — Sürgünlüğü seçmişe benziyorsunuz, dedim. Pek değil, yalnız dışarıyla pek ilgili değilim, o kadar, dedi. Gerçekten de öyle. Şiirin dışında, başka türlerde hiç bir şey de yazmamış. Yavaş yazan bir ozan Popa. Fransız şiirini iyi biliyor. Betimsel şiire karşı, daha çok bir içkonuşma şiiri Popa'nın şiiri.

26 Nisan 1969

Tito'nun evini, çalıştığı yeri gördüm uzaktan. Bütün semtte kimseler yoktu. Tito sanki sürgünde yaşıyordu. Salt nöbetçilere rastladım. As-

kerî bir karargâhta dolaşıyorum sandım. Yugoslavlar için Tito'nun bir dokunulmazlığı var. Bir o seviliyor. Üsküp'de bu saygıdan sıkıldığım için birine Tito üstüne espiriler yapıp yapılmadığını sordum. Yapılmıyordu. Bir kilise saygısı gibi bir şey duyuluyor ona : Kutsal bir yapı, bir kitap gibi. Her yerde onun resmi, onun pulu, onun sözü. Bu da beni Tito'ya karşı çıkmaya götürüyor durup dururken. Tito sanki ulular arasına karışmış, sokakların, evlerin, günlük yaşamın dışına atılmış.

Mahalleme dolaşırken bir kahveye rastladım. Tabelasında bir soru işareti var. İçeriye baktım, korkunç güzel. Ortodoks katedralinin karşısındaki bu meyhaneyi merak ettim. Bir kitaptan kilisenin papazı kilisenin karşısına meyhane açılmıyacağı gerekçesiyle belediyeye başvurarak tabelasını indirttiğini öğrendim. Adam bu kez tabelasına bir soru işareti (?) koymuş. Bugüne değin de öyle kalmış. Belgrat'ın en güzel kahvesi kuşkusuz, Soru İşareti Kahvesi. Girip bir erik rakısı, bir kahve içtim.

Uapa Naeapa sokağı : Baştan başa özel araba. Payahnyka sokağı : İki sıra araba. Bir vitrinin önünde durdum. Sonra da girip iki puro, bir kutu çay aldım. Otele döndüm. Holde kızlar bekliyor. Yiyecek gibi de bakıyorlar. Biri içimi çekmedi. Yazık! Yugoslavya açık bir toplum olmaya özeniyor. **Kendi kendine yönetim**'in koyduğu bir yöntem bu. Beş kişi birleşip bir mağaza, lokanta, banka, otel açabiliyor. Dışarıyla ticaret yapabiliyor, otomobil, kahve, bar kızı getiriyor. Devlet karışmıyor. Onun için oteli işletenler kızları da otelin kadrosuna katmışa benziyorlar. Turistik bir anlam. Bu da beni tiksindiriyor.

Oskar Davitçyo otelden beni aldı evine gidiyoruz. Davitçyo Yugoslav Komünist Partisinin iki en büyük organında görevli. Gündümlü bir ozan. Sosyalist bir ülkede Marxisme'in dışında bir şiir yazılmasını anlamadığını söylüyor. Aragon gibi bir partili olduğu için bunu doğal da buluyorum. Yugoslavya'da sansürün olmadığını söylüyor. Yalnız faşizmi, kapitalizmi, ulusculuğu övmek yok, diyor. Sansür salt açıksaçık yayınlara konuluyor. Davitçyo zayıf, sıkıntılı yüzlü, enikonu da esmer. Hep sinirli bir hali de var. Davitçyo daha çok romanlarından kazandığını söylüyor. Bu da yetiyor, diyor. Evi güzel, rahat bir ev. Duvarda çağdaş ressamlardan resimler, Belgrat'ın eski halini gösteren gravürler. Davitçyo hep önüne bakarak konuşuyor ve hep fularla, deri ceketle dolaşıyor. Ününü gerçeküstücü şiirle yapmış. Şimdiki şiirlerinde Eluard'la Aragon'un çizgisi seziliyor.

Gece

Büyük bir otelin kaberesi. Salonda striptiz yapılıyor. Üç Çek kızı soyunuyor. Daha çok yabancılar var. İç içe salonlar. Roulet, bakara, langirt salonları. Oldukça büyük paralar dönüyor ortada.

Rulet'de bir dolar kaybettim. Geç vakit otele döndüm.

27 Nisan 1969

Kendi kendine Yönetim'i, Yugoslavya'nın bugünkü yönetimini düşünüyorum. Bu düzenin topluluklara, kişilere girişim gücü, yeti olanakları sağladığı için seviniyorum. Yine Devlet'in görevini yüklendiği, onu yavaş yavaş silmeye, kendi işini kendisi yapmaya doğru gittiği için göneniyorum. Ama toplulukların (otel, banka, mağaza, işyeri, fabrika), kişilerin yönetiminin salt kârı düşünerek hareket edişlerine de üzülüyorum. Devlet topluluklara, kişilere yönetimi bırakınca kâr düşüncesi başını alıp gidiyor. Yugoslavya **Kendikendine Yönetim**'den elbet bunu anlamak istemez. Ama böyle bir görünüm koyuyor. Bir Yugoslav fabrikasının İtalya'ya bakır ihraç etmesi, bir başka Yugoslav fabrikasının da aynı bakırı daha yüksek fiyatla satın almasının başka bir anlamı olamaz.

Gece

Geceleyin Belgrat bütün büyük kentler gibi yorgun. Sessiz, boş. Bir eğlence yerleri yaşıyor. Eski bir sokağın ağzındaki bir kahveye oturdum, kendimi düşündüm. Daha bir sıkıldım, kalktım. Sokaklara, insanlara baktım. Birden her gittiğim yere kendimi götürdüğüm için sıkıldığımı anladım. Sıkıntıyı üstümden nasıl atarım, diye düşünene düşünene yürüdüm durdum. Bir takım yeni kahvelere girdim çıktım. Boş. isteksiz otelin yolunu tuttum. Yatağı, yatağımı düşünüyorum. Anahtarını alıp odama çıktım. İlk kez uzun uzun ayaklarımı yıkadım. Yattım.

28 Nisan 1969

Uyanmayı seviyorum. Nerede olursa olsun uyanmak büyük bir şey. Eski bir cilette traş oldum. Çıktım. Genellikle Yugoslavlar sessiz, sakin insanlar. Macarlar gibi. Kızdırmıyorlar, Güler yüzlüler. Sıkıntılı da görünmüyorlar. Kendilerini bırakmışlar Tito yönetsin diye. Onun işine de pek karışmak istemiyorlar. Bunu ilk bakışta anlıyor insan. Herşey de var memleketlerinde. Bunun için rahat görünüyorlar. Bu insanı sevindiriyor.

29 Nisan 1969

Yugoslavya'da dolaştığım cumhuriyetleri düşünüyorum da Tito'nun resimlerini daha çoğaltıp her yere asmalı diye düşünüyorum. Bir o (Tito) bağlıyor sanki bu Cumhuriyetleri. O olmasa beyliklerini ilân edecekler gibi geliyor bana. Yugoslav Komünist Partisi onun gibi birleştirmiş görünmüyor ülkeyi. Tekleşmemiş çünkü. Tepede, ülkenin dışında duruyor gibi. Tabana inip ulusculuğun üstünü çizmemişe benziyor. Bir kahvede bunları düşündüm, sonra Sava'ya doğru yürüdüm.

Mareşal Tito Bulvarı'nda dolaşıyorum. Bel-

grat'ın en büyük caddelerinden biri. Bütün büyük oteller, mağazalar, kurumlar bu bulvarda. Geniş uzun. Başkent insanları, temiz, iyi giyinmiş insanlar. Metronun ağzında biri yere yatmış dleniyor. Genç. Slaviya oteline doğru yürüyorum. Odam onaltıncı katta. Bir gökdelen. Yabancılar, yabancılar. Otelin önündeki beş adam boyundaki panolarda bir o kadar büyük Tito'nun resimleri. Tito'yu halk arasında gösteriyor. Gözlüklü, dinç ve 85 yaşında. Sava'ya bakıyorum. Uzaklarda Tuna'ya karışıyor. Sava daha sakin, daha kırılgın bir nehir. Tuna'nın kayıtsızlığı, pervasızlığı yok Sava'da. Moskova oteli yöresine çıktım. Küçük parktayım. Sosisci kızın önü kalabalık. Bir sosisli sandviç aldım, parktaki sıralara oturdum. Yerler kâğıt dolu, herkes sosis yiyor. Bir de KS puro aldım, ucuz bir puro. Bakıyorum. Bulvarın insanları hemen hemen yok burada. İstasyona inen yolu tepiyorum. İstasyon her zamanki gibi kalabalık ve her sınıftan insanla dolu. Özellikle de aşağı tabaka insanları. Belgrat da yazık ki sınıf farkı kolaylıkla gözüküyor. Kadınlar, çocuklar, seyyar satıcılar, hepsi de halktan insanlar ve giyimleri iyi değil. Kendi kendine servis yapılan bir lokantaya girdim. Büyük bir tabak fasulye aldım : 2 dinar. Doydum. Yörem işçiler, istasyon insanları. Tuna boyunca yürüyorum. Küçük küçük Tuna boyu insanların evleri, bakımsız, eski. Bir adam balık tutuyor. Balık tutan adama "Merhaba" diyorum. Hava kapalı. Motorlar hazırlanıyor. Bir vapur yüküyle geçti.

Öğleden sonra

Ivo Andriç ile. Andriç Yugoslav dilinde pek çok türkçe sözcük olduğunu söyledi. İlk aklına gelen türkçe sözcükleri de saydı. Sonra da Yugoslavca Türkçe bir sözlük gösterdi bana. Bütün hayatında dış ülkeleri görmek istediğini, ama

kimse çağırmadığı için pek gidemediğini, oysa şimdi Nobel'i kazandıktan sonra birçok yerlerden çağrıldığını, ama yaşlandığı için de kabul etmediğini anlattı buruk buruk. Bursa'yı görmüş, çok da sevmiş. Çalışmadığından yakındı uzun uzun. Yeni romancıları özellikle de Fransız romancılarını 40 - 50 sayfa okuduktan sonra sıkıldığını, bıraktığını anlattı. Tolstoy'u, Thomas Mann'ı, Gide'i seviyor daha çok. Drina Köprüsünün Türkçe'ye çevrilişine sevindiğini de anlattı. Andriç'in odası güzel, tertemiz bir oda. Küçük bir masası var orda yazıyor. Kalemleri yontuk masada duruyordu. Oda baştanbaşa Belgrat gravürleriyle dolu. Konyak, kahve içtik. Sonra da şerbetler geldi. Yalnız yaşıyor Andriç. Bulvara bakan odasının penceresi saksılarla dolu. Bir sefir - yazar davranışı var. Giyinişi, oturuşu, konuşuşunda bu seziyor. Sonradan sefirlik yaptığını, dolaştığını Vasko Popa söyledi. İnce bir insan Andriç.

Akşam

Hava alanı. Uçaktan Belgrat'a bakıyorum. Bir buçuk saat sonra İstanbul'dayım diyorum kendikendime. Tuna ve Sava bulanık.

BİTTİ

Cengiz BEKTAŞ'ın

AKDENİZ

şiir kitabı, 4 lira

yayınlarmız arasında çıktı

Dost Dergisi, Sayı: 66, Nisan 1970, s. 16,17

Dost Dergisi, Sayı: 67, Mayıs 1970, s. 7-9

EVV3L

<http://evvel.org>

İlhan Berk İlgileri

<http://evvel.org/ilgi/ilhan-berk>